

להתבגר בישראל: עמדות וערכים של נוער ישראלי בעשור האחרון

ד"ר עפרה מייזלס

תקציר

המאמר הנוכחי מנסה על נתונים משני סקרים ארציים רחבי-מימדים שביצע מכון פרמל למחקרים חברתיים באביב 1988 ובחורף 1994. הסקר הראשון (מייזלס, גל ופישוף, 1989) כלל כ-5400 תלמידים ותלמידות מבינות י, י"א, ו-י"ב כתי-ספר בכל רחבי הארץ. הסקר השני (ארחי וגל, 1995) כלל 2,742 תלמידים ותלמידות בנות י"א ב - 127 בתי-ספר. בתי-הספר שיוצגו כללו את כל המגזרים ותלמידות בנות י"א ב - 127 בתי-וחולוני, עיר, מושב וקיבוץ) פרט לבתי-הספר החרדים (חמת הפיקוח העצמאי), ובתי-הספר במגזרי המיעוטים בישראל. למשתתפים בסקר הועבר שאלון שכלל שאלות במספר תחומים: עמדות כלליות בנושאי צנא, ביטחון ומדינה, עמדות ביחס לגיוס האישי לצבא, מקורות השפעה וגורמיהם בעיצוב עמדות אל, ערכים כלליים ונתונים דמוגרפיים. המאמר הנוכחי סוקר את הממצאים בתחום העמדות לגבי הקשר עם הארץ והערכים האישיים. הנתונים מצביעים על מנהג ערכים דומה יחסית בקרב בני-נוער שלכלאורה שונים אלה מאלה במרכזים אישיים וסוציאוקומוניים. יתרה מזאת, מנהג הערכים דומה מאוד בין שתי נקודות הזמן וכן דומה למנהג הערכים שנמצא בקרב הנוער הישראלי 15 שנה קודם לכן במחקר דומה (לוי וגוטמן, 1975). מעבר למגזרים שונים נמצאו הערכים (הקומונרמיים למד) של "מקצוע מענין", "הקמת משפחה" ו- "ריכישת השכלה" מודגרים במקומות הראשונים, ומיד צמוד אלהם מוקמו ערכים של מימוש עצמי. הטיייה לחומרות ורלוונות מודעות ע"י בני-הנוער ביוניות בחשיבותה. נמוך יחסית בדרוג נמצא הערך של תרומה ונתינה. תמונת המצב המתקבלת היא של נוער קונוורסי ועמין, הקשור למשפחה, לחברת המבוגרים ולמדינתו נוער לחוץ שדורש הרבה מעצמו בתקופה מוקדמת יחסית בחייו, נוער בעל מעט הזון, שמתייחס אל החיים כארצו באופן זי מופנה. תמונת מצב זו שונה משמעותית מהאופן בו מצויר בדרך כלל הנוער היהודי בישראל, כרודף כסף ומותגים יקרים. תמונה זו שונה אף משמעותית מהאופן בו מתואר גיל העתידים בספרות של הפסיכולוגיה ההתפתחותית, כגיל שבוכל חיפוש עצמי, תהיות על חלבת המבוגרים וערכיה ומימוש אחר ריושים.

* אוניברסיטת חיפה. הפקולטה לחינוך.

Poortinga, Y. H. (1990). Towards a conceptualization of culture for psychology. *Cross-Cultural Psychology Bulletin*, 24(3), 2-10.

Raven, B. H., & Rubin, J. Z. (1976). *People in groups*. New York: John Wiley & Sons.

Rose, S. D., & Edelson, J. L. (1988). *Working with Children and adolescents in groups*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Sharabi, H., & Mukhtar, A. (1977). Impact of class and culture on social behavior: the Feudal-Bourgeois family in Arab society. In L. C. Brown, and N. Ilikowitz (Eds.), *Psychological dimensions of Near Eastern studies*. Princeton, N.Y.: The Darwin Press.

Triandis, H. (1986). Collectivism vs. individualism: A reconceptualization of a basic concept in cross-cultural Psychology. In C. Bagley-G. Yerna (Eds.), *Personality, cognition, and values: Cross cultural perspectives of childhood and adolescence*. London: MacMillan.

Vondracek, I. V., & Vondracek, W. V. (1971). The manipulation and measurement of self-disclosure in preadolescents. *Merrill-Palmer Quarterly*, 17, 51-57.

Yalom, I. (1995). *The theory and practice of group psychotherapy*. N.Y.: Basic Books, Inc. Publishers.

102 - 87 מ
 1998 י"א 5 772
 תמונה

כרד חיים מסווינת או למסגרת ערכית (Burke, 1994; Manolis, Levin, Dahlstrom, 1997). ייתכן, שתלק ממאפיינים היסטוריים אלה משתקפים גם בנוער הישראלי שמושפע מהלכי רוח מסוג זה.

מעבר לכך, ישנה ייחודיות מסוימת, לכך שבני הנוער בישראל מתגברים במסגרת החברתית והתרבותית הישראלית. מסגרת זו כוללת מספר מאפיינים שמייחדים אותה לעומת תרבויות אחרות (רופורט, לומסקי-צור, רש, דר, ואדלר, 1995). אפיון אחד קשור בחשיפה המתמדת לאיומים בטחוניים והיזואות הרבה שיש לנושאי ביטחון בחברה הישראלית. אספקט שני הינו קיומו של השירות הצבאי כמסלול כמעט אוניברסלי עבור חלקים נרחבים של הנוער הישראלי בדרך מהתגברות לבגרות ומיושלים, 1995). שירות צבאי זה, למרות היותו מסגרת כפויה, נתפס כישק חובה" למעמד של בוגר שונה ורבייה בחברה היחודית הישראלית, ובמסגרתו יכולים הצעירים לבחון את עצמם ואת יכולתם להתנסות בחוויות חדשות ולא שאגרות. אספקט שלישו שמאפיין את התבונה הישראלית ויכולת להיות לו השלכות על עמדותיהם וערכיהם של בני-הנוער הינו האתוס של הקונטנוליות שנגזרים ממנו חשיבות הקשר החברתי בכלל (Katriel, 1991) והקשר תמיד המשפחה בפרט (פריס וכא, 1991). מאפיינים אלה של החברה הישראלית יכולים להטות את ערכי הנוער ועמדותיו לכיוון של קונפורמיות לערכי החברה שנפספת כזקוקה להגנה וכן לכיוון של קרבה למשפחה והימנעות מפגידה בדרך ההורים ובערכים אותם הוא מייצג.

לבסוף, כאשר, בשנים האחרונות רווחת הפניסה שבהשוואה לעבר בני הנוער כיום מדגישים יותר ערכים הנמניים ואישיים, שהם חסרונים יותר, ושאנים מוכנים עוד לתרום למען הכלל כבעבר.

כיצד, אם כך, משתלבות השפעות תפיסות שונות אלו לכלל תמונת מצב של עמדות וערכים של בני הנוער?

תיאור שני הסקרים

המידע שיוצג להלן מתבסס כאמור על שני סקרים רחבי היקף שנועדו בקרב מדגם מייצג של אלפי בני-נוער. הסקר הראשון כלל 5,400 בני-נוער שנדגמו מכתות ז', י"א וי"ב מ-85 בתי-ספר תכנוניים והודיים בישראל שכללו את כל המגזרים (מקוף, עיוני, מקצועי, חקלאי, דתי וחילוני, עיר, מושב וקיבוצי) פרט לבתי-הספר החרדיים ותחת הפיקוח היוצמאי) ונתו-הספר במגזרי המיעוטים בישראל. למשתתפים צבא וביטחון, עמדות ביחס לגיוס האשי לצבא, מקורות נגורמי השפעה ועמדות כלליות בנושאי צבא וביטחון, עמדות ביחס לגיוס האשי לצבא, מקורות נגורמי השפעה בעיצוב עמדות אלו, ערכים כלליים ונתונים דמוגרפיים. הדגימה המייצגת כללה דגימת שכבות ממת-האוכלוסיות השונות, כגון מושבים וקיבוצים בחינוך הממלכתי, כדי לאפשר חסיק

מטרת המאמר הנוכחי הינה לאפיין את הנוער היהודי הישראלי בעשור האחרון מבחינת עמדותיו הכלליות בקשר למדינה. וערכי האישיים תוך הסתכלות אורכית בשתי נקודות זמן. המאמר מתמקד לשני מחקרים רחבי-היקף שנועדו בשנת 1988 ובשנת 1994 בקרב תלמידי תיכון יהודיים. המדגמים בשני הסקרים היו מדגמי שכבות בני אלפי משיבים, וכללו כאוס מייצג את כל שכבות האוכלוסייה של תלמידי תיכון, למעט תלמידים בתי-ספר חרדיים. מטרת שני הסקרים אלה הייתה לבחון את השקפת עולמם של בני הנוער בהקשר של מערכת הערכית אותה הם מבינים. לקבל תמונה מקיפה על הנושאים שחשובים להם ועל המערכת הערכית אותה הם מבינים. תיאור מהימן כזה בני-הנוער כנראה עומד על בסיס חינוכי ואנשי תקשורת מסוימת או המעורבות חינוכית. לעבודותיהם של בני-הנוער כנראה עומד על בסיס חינוכי ואנשי תקשורת מסוימת או המעורבות חינוכית. למשל, בשנים האחרונות רווחת התפיסה שבני-הנוער כיום (בהשוואה לעבר) הינם אוניברסיים גורויים מעוררים כמו סמים ואלכוהול. בעקבות תפיסה זו מתוכננת בדרך כלל התערבות חינוכית, כאשר המופקדים על העברתן הם לעיתים קרובות המורים/ת הוועות/ים בבתי הספר. התמסרות אלו מנסות בדרך כלל על התנסויות אישיות, או על מדגמים קטנים בלתי מייצגים, שהם בעיקר מרגמי נוחות. דגימה זו משקפת לעיתים קרובות את סביבתו הסוציאלית והתחמית של הנוער, ואינה מייצגת את כלל הנוער בישראל. משום כך חשוב לבסס את תפיסתנו את עולמם הערכי של בני-הנוער על דגימה אקראית ומייצגת שלהם, רצוי במספר נקודות זמן כדי לעקוב אחר שינויים אפריודיים במבנה ערכי זה. המאמר הנוכחי, שסוקר ממצאים של שני סקרים מקיפים הכללים דגימה אקראית ומייצגת שנועדו בשתי נקודות זמן במהלך העשור האחרון, יכול לתת תיאור מהימן ותקף של תפיסת עולמם של בני-נוער (יהודיים) בישראל בעשור האחרון.

בובאנו לאפיין את השקפת עולמם וערכיהם של בני-נוער ישראלים נתון לדאותם תוך במספיקטיבה אוניברסלית והן מתוך התייחסות להיותם בני-נוער החיים בישראל בתקופה היסטורית מסוימת. מבחינה אוניברסלית ידוע גיל העוררים כגיל שבו ישנה הנדדה מחודשת של יחסי הכוחות והקרבה עם ההורים (שולמן, 1995). גיל שבו חשיבות הקשר עם בני הגיל הינה רבה מאוד, ובשמהלכו קשרים מניים הופכים להיות בעל משמעות וחשיבות (שולמן, 1995). נוסף לכך, זה גיל שבמהלכו מתרחש תהליך של חיפוש ומקירה בתחום הערכי ובחוסם המקצועי (פלום, 1995; טנינג, 1995). לאור זאת ישנה צפייה, שיערכי הנוער עומדותיו יהיו מרידה מסוימת בערכי דור ההורים וכללו בחינה של אפשרויות ועמדת לא קונורנציונליות (Blas, 1967; Gallatin, 1975).

תקופה היסטורית הכלל-עולמית בה אנו חיים צוברת באור נוסף את תהליכי החתברות בעידן תוכני. יש המכנים היום את הדור העירי בעולם המשכילי- דור ה' - X כדי לציין את היותם של בני דור זה חסרי כיוון וחסרי משמעות; נוער חסר שורשים, ללא השקעה ומחויבות

כמי שניתן לראות משלוש טבלאות אלו חשים הצעירים בארץ קפוי די חזק בעוצמתו למדינה. מעל 70% בחרו בשני הסקרים בשתי קטגוריות התשובה הגבוהות ביותר (מתוך 7) כאשר למרות תחושתם (והותם) כישראלים, כ-70% די בטוחים או לגמרי בטוחים שישארו לגור בישראל, ומעל 60% (בשני הסקרים) מסכימים עם אמירתו של ג'ון קנדי "אל תשאל את עצמך מה המדינה יכולה לתת לך, אלא מה אני יכול לתת למדינה". עם זאת נכתב ירידה מסוימת, לא גדולה במידתה, בקשר זה אל המדינה בין הסקר שנערך ב-1988 לזה שנערך ב-1994. כך, ישנה ירידה של 7% בכחירה בשתי הקטגוריות הגבוהות של שאלת ההזדהות הישראלית, ירידה של 5% בקרב הבטוחים שישארו בארץ, וירידה של 10% בקרב המסכימים עם אמירתו של קנדי. ירידה זו היא משמעותית סטטיסטית אך אינה גדולה כמיוחזר. עם זאת היא באה לידי ביטוי באופן עקבי בכל שלוש השאלות.

קבוצה שונה של שאלות עסקה באופן בו הצעירים תופסים את חיייהם במדינה. סדרה של חמש שאלות עסקו בנושא זה והתשובות להן מובאות בטבלאות מסי' 4 עד 8.

טבלה מס' 4

תשובות באחוזים לשאלה: האם את/ה חושב/ת שתהיה עוד מלחמה בין ישראל למדינות ערב בשנים הבאות?

אפשרויות התשובה	סקר 1988	סקר 1994
1. כן, בשבעות או בחודשים הבאים	6	3
2. כן, אולי בעוד שנה, שנתיים	34	22
3. כן, אולי בעוד שלוש עד חמש שנים	36	31
4. כן, אולי בעוד שש עד עשר שנים	16	19
5. אולי אחרי עשר שנים	5	14
6. לא תהיה עוד מלחמה	3	11

תוצרת: אפשרויות התשובה לשאלה זו נעו מ-1 עד -7 כאשר רק לשני קצוות סולם התשובה חיו עונגים מילוליים.

טבלה מס' 2

תשובות באחוזים לשאלה: האם את/ה בטוח/ה שתישאר/י בארץ, כלומר, שלא תעבר/י לגור לצמיחת בת"י?

אפשרויות התשובה	סקר 1988	סקר 1994
1. כמעט בטוח שלא אשאר	2	2
2. אני חושב/ת שלא אשאר, אך אינני בטוח/ה	4	6
3. ייתכן שאשאר, אך אינני בטוח/ה	17	21
4. אני די בטוח/ה שאשאר	28	29
5. אני בטוח/ה שאשאר	49	43

טבלה מס' 3

תשובות באחוזים לשאלה: באיזו מידה את/ה מסכימ/ה לאמירה: "אל תשאל את עצמך מה המדינה יכולה לתת לך, אלא מה אני יכול לתת למדינה"?

אפשרויות התשובה	סקר 1988	סקר 1994
1. בכלל לא מסכימ/ה	3	4
2. לא כל כך מסכימ/ה	26	35
3. מסכימ/ה	55	46
4. מסכימ/ה מאוד	15	14

טבלה מס' 7

תשובות באחוזים לשאלה: האם את/ה חושב/ת שפעולות התבלה והטרור הן חלק קבוע מהחיים בישראל?

1994 סקר	1988 סקר	אפשרויות התשובה
10	17	1. בטוח/ה שלא
14	26	2. חושב/ת שלא, אך אינני בטוח/ה
46	43	3. חושב/ת שכן, אך אינני בטוח/ה
30	15	4. בטוח/ה שכן

טבלה מס' 8

תשובות באחוזים לשאלה: האם לפי דעתך ישראל היא מדינת חוק הפועלת בעיקרון לפי חוק ומוסדר?

1994 סקר	1988 סקר	אפשרויות התשובה
2	1	1. בהחלט לא
25	13	2. לא כל כך
45	46	3. כן
28	39	4. בהחלט כן

ממכלול זה של שאלות עולה חשייה של ביטחון אישי בינוני עד נמוך בעוצמתו. חזירה זו באה לדידי בטיי בתשובותיהם לשאלות שעוסקות בטייני לומלהמה בעתיד, בעתיד הטרור ובמידה שבה המדינה תנסה כמדינת חוק. כפי שניתן לראות בטבלה מס' 4, מעל למחצית מבני הנוער סבורים, שתוך חמש שנים נמועד עזריכת הסקר תהיה עוד מלחמה עם מדינות ערב. למעשה, רק כ- 10% סבורים, שלא תהיה כלל עוד מלחמה. לאור זאת, ברור וכפי שעולה מטבלה מס' 6 מדוע 90% מבני הנוער סבורים, שעל מנת להתקיים כמדינה ישראל צריכה להתזיק צבא חוק

טבלה מס' 5

תשובות באחוזים לשאלה: מוזן ליעתד כטיור החרתעה של צה"ל פניני מדינות ערב השכנות?

1994 סקר	1988 סקר	אפשרויות התשובה
1	0	1. נמוד מארד
3	0	2. נמוד
19	7	3. בינוני
41	37	4. גבורה
37	56	5. גבורה מארד

טבלה מס' 6

תשובות באחוזים לשאלה: האם את/ה מאמין/ה שרהינים, על-מנת להתקיים כמדינת, אין לישראל ברירה אלא להתזיק צבא חוק ולהילחם על קיומה?

1994 סקר	1988 סקר	אפשרויות התשובה
1	0	1. כלל לא מסכימים/ה
9	5	2. לא כל כך מסכימים/ה
32	24	3. מסכימים/ה
58	71	4. מסכימים/ה מאוד

טבלה מס' 9

אחוז הצעירים שסימנו את התשובה "חשוב מאוד" לשאלה: עד כמה כל גורם הינו חשוב ובעל ערך עבורך? (סדר הערכים מוצג לפי דירוג חשיבותם בסקר 1994)

הערכים	סקר נוער 1974	סקר נוער 1988	סקר נוער 1994
לעסוק במקצוע מעניין	לא נכלל	74	82
להקים משפחה	לא נכלל	60	74
להגיע להישגים טובים בלימודים	55	55	65
לקבל משרה קבועה	51	46	65
להצליח עם בן/בת המין השני	40	54	65
למצות ולפתח את כשרונותי	53	57	64
להצליח בשרות בצה"ל	46	51	60
להתקדם בחיים מבחינה כלכלית	לא נכלל	48	60
להנות מן החיים ולמצות את הרגע	לא נכלל	54	53
לרכוש מעמד חברתי מוכבוד	42	41	52
לרכוש השכלה גבוהה	42	40	50
לסייע לזולת	לא נכלל	42	46
להרוויח הרבה כסף	27	36	48
לבלות זמן-מה בחייל	19	30	34
להרגיש שאני תורם למדינה	34	35	33
לקחת חלק בפעילות ציבורית	18	13	14

להיחלם על קיומה. למרות זאת (טבלה מס' 5), רק כמחצית מן הצעירים והצעירות סבורים שכבוש ההרעה של ישראל הוא גבוה מאוד. (אם כוללים גם את הקטגוריה של אלה הסבורים שכבוש ההרעה הוא גבוה, אך לא גבוה מאוד, מוגיעים לכ- 80% עד 90% מבני הנוער המאמצים, שכבוש ההרעה של ישראל הוא גבוה עד גבוה מאוד).

לא רק מחוץ אורכות סכנות, בני הנוער תופסים סכנה גם מבית. לשאלה האם הם סבורים שפעולות הטרור תן חלק קבוע מהחיים בישראל ענו בין 58% ל- 76% את התשובה "כן". כלומר רוב הנוער סבור, שהחיים בארץ כרוכים בסכנת טרור מבית ומלחמה מחוץ. לבסוף, בתחום החוק (טבלה מס' 8) סבורים מרבית בני הנוער (בין 70% ל- 80%) שישראל היא מדינה הפועלת בעיקרון לפי החוק והסדר. אך רק כ- 30% סבורים כך בניסחון.

מבחינת שיעוריים בין שני מועדי הסקר בולטת ירידה בהערכה לקיום מלחמה במש השנים הסמוכות למועד עריכת הסקר (76% ב- 1988 לעומת 56% ב- 1994), ובהתאם ירידה (קטנה מאוד) במידה שבה נתפס הצורך "להחזיק צבא חזק על מנת להילחם על קיומנו" - (מ- 95% הסכמה ב- 1988 ל- 90% הסכמה ב- 1994). לעומת זאת חלה עליה במחשבה שהטרור הוא חלק קבוע מהחיים בישראל (מ- 58% ב- 1988 ל- 76% ב- 1994). כן חלה ירידה במידה בה ישנה תחושה שיש על מי לסמוך. כך, חלה ירידה של 15% בהפיסה של כושר החרתעה של צה"ל בשתי קטגוריות החשובה העליונה (מ- 93% ב- 1988 ל- 78% ב- 1994), וכן ירידה במידה שבה מדינת ישראל נתפסת כמדינת חוק (מ- 83% ב- 1988 ל- 73% ב- 1994).

תמונת המצב היא של נוער הקשור אל הארץ, אך הסבור שהחיים בארץ מסוכנים ושלמרות שבביקרון יש על מי (או ממי) לסמוך, רמת הביטחון והאמון יורדת עם השנים.

עררכים אישיים

בשני הסקרים הוצגו לבני הנוער רשימה של גורמים וערכים (וחם התבקשו לציין, עד כמה כל גורם הוא "חשוב ובעל ערך עבורם" תוך שימוש בסולם בין ארבע דרגות שגם מאוד - "כלל לא חשוב" עד ארבע - "חשוב מאוד"). הגורמים כללו התייחסות לערכים אוניברסליים כגון תרומה למדינה, ערכים נהמניניים כמו "נתיעה לחייל" או "להנות מכל רגע", ערכים חומריים, כגון "להרוויח הרבה כסף", ערכים קונפורמיים, כגון "משרה קבועה" או "להקים משפחה" ועוד. בטבלה מס' 9 מוצג אחוז התלמידים שבחרו בתשובה "חשוב מאוד" לגבי כל אחד מהגורמים הללו (המורכבים מסודרים בסדר יורד מבחינת אחוזי תשובות בסקר 1994). בחינתו להביא את אחוז הבחורים בתשובה חשוב מאוד שכן אילו היינו לוקחים בחשבון את אלה שהשיבו "חשוב מאוד" ו"חשוב" לגבי כל גורם, לא היינו מקבלים כמעט כל שונות, שכן כ- 90% מבני הנוער בחרו בשתי קטגוריות אלו לגבי מרבית הגורמים.

הנדלים בין סקטורים שונים

ככלל, כאמור, ישנם הנדלים קטנים יחסית בין סקטורים שונים בחברה הישראלית הוחרדת בנושא העמדות כלפי המדינה והערכים האישיים. ההנדלים שנמצאו ומאזן לחיל מבטאים פער קטן יחסית וסדר גודל של רבע סטיית תקן או 2% שונות מוסכמת, למרות שהוא מנרמק סטטיסטית. (חשוב לציין, שבדירי נודל כאלה של מודם הכולל אלפי נחקרים, גם פערים קטנים יחסית מתקבלים כמובהקים סטטיסטית).

בארבעה תחומים: "תחושת הישראליות והקשר אל הארץ", "הרצון לתרום ולסייע לולת ולמדינה", "חשיבות הקמת משפחה" ו"אוריינטציה חומרנית" נמצאו הנדלים ברורים יותר בין המגורים השונים. קשר אל הארץ, חשיבות הקמת משפחה והרצון לתרום ולסייע לולת ולמדינה מאפיינים את הסקטור הדתי יותר מאשר את הסקטור חילוני. האוריינטציה הרכשנית מאפיינת את המגורים שלומדים בבתי-הספר המקצועיים (דתיים וחילוניים כאחד), במיוחד בהשוואה לקיבוצים (הן הדתי והן החילוני) שלהם ציון החשיבות הנמדד ביותר בנושא זה. בחמישה תחומים נמצא פער משמעותי בין בנים לבנות. הבנות מבטאות חשש רב יותר מטרור. לבנות אוריינטציה גבוהה יותר למימוש עצמי, והן מייחסות חשיבות רבה יותר להשכלה מאשר לבנים. הבנים, לעומת זאת, מייחסים חשיבות רבה יותר "לשיתוף ספק" ולהצלחה עם בנות המין השני".

ציון וסיכום

מה, אם כן, תמונת המצב הכללית של ערכיהם של בני-התלער, וכיצד היא משקפת את החלשעות השונות שהוצגו בתחילת המאמר.

תמונת המצב הכללית של מערכת ערכית זו היא של נוער שמרן וקונפורמי למדי. בולטת חשיבות ערכים קונפורמיים כמו הקמת משפחה, בחירת מקצוע מעניין, הצלחה בלימודים ומצאת משהו קבוע. במקביל, ברורה החשיבות של ערכי מימוש עצמי, שאופייניים לשכבת גיל זו - גיל התבגרות. מדובר בחשיבות של מציאו ופיתוח הכשרונות ובחשיבות ההצלחה עם בני/ות המין השני. עם זאת, ערכים אלה נמצאים ברמת חשיבות נמוכה יותר. ערכים פחות שמרניים יותר ותמינניים, שאמורים להיות אף הם מאפייניים את גיל העוררים, כמו מיצוי הרגע או ניעה לחייל נמצאים ברמת חשיבות נמוכה עוד יותר. ערכים חומריים, הגם שעלו בחשיבותם עם השנים בהתאם לתפיסה הרווחת, היום עדין בינוניים או אף נמוכים יחסית בדרגת חשיבותם.

כיוון שמבנה הערכים השונה בכללותו אך מעט, אבל חשיבות כל הערכים כמכלול עלתה, מתקבלת תמונה של נוער בעל דרישות גבוהות ולחוצות יותר מעצמו. הכל חשוב להם יותר -

מאפייני הערכים האישיים מעבר לקודות הזמן

ראשית, בדירוג הערכים מופיעים ראשונים ערכים קונפורמיים למדי המבטאים הפימה של ערכים חברתיים גלובליים. כך שלוש הערכים הראשונים בדירוג בשתי נקודות הזמן היום, עסיק במקצוע מענין, הקמת משפחה והישגים טובים בלימודים. אפילו עוד שמרני מאוד כמו "לקבל עבודה קבועה" מקבל דירוג גבוה יחסית. מימוש עצמי (למרות לפחה את כשרונותיה) נמצא אף הוא בין המדורגים גבוה יחסית, יחד עם ערכים נוספים שנתן למרשם כמימוש עצמי או כביטוי של יכולות ונרכים אישיים כגון הרצון להצליח עם בני המין השני והרצון להצליח בשירות בצבא. לעומת זאת, ערכים נהנתניים כמו "להנות מן החיים ולמצות את הרגע" או "לבלות ומן מה בחו"ל" נמספים כבעלי חשיבות בינונית ואף נמוכה יחסית. כך הדבר גם לבני ערכים חומריים כגון "להתקדם בחיים מבחינה כלכלית" או "להרוויח הרבה כסף". אף הם בעלי חשיבות בינונית עד נמוכה. תרומה וסיוע לולת ולכלל נתפסים בדרגת חשיבות נמוכה יחסית. עם זאת כ- 40% מבני העורר מציינים את הסיוע לולת כעוד חשוב להם ביותר. לשם השוואה, אחוז דומה (40%) מציינים את עוד הכסף כחשוב להם ביותר.

השוואה בין נקודות זמן שונות - שינויים בערכים אישיים לאורך זמן

מספר דברים בולטים בהשוואה לאורך זמן. ראשית, יש דמיון רב בדירוג הערכים בנקודות הזמן השונות לעיתים בטווח של עשרים שנה. כך, למשל, עיסוק במקצוע מענין והקמת משפחה מהווים את הערכים החשובים ביותר הן בסקר 1988 והן בסקר 1994. הצלחה בשירות בצבא נמספת כחשובה בעוצמה דומה מעבר לשנות דור וחשיבותה רבה יותר בכל שלוש נקודות הזמן. מאשר הערך החומרי של "עשיית כסף". עם זאת נרכים מספר שינויים במהלך השנים. שינוי אחד בולט הוא עלייה בחשיבות כל הערכים, גם אם דירוגם היחסי נשמו. למעשה, הערכים היחידים שחשיבותם אינה עולה עם השנים הם הערכים הנהנתניים ("להנות מן החיים") וערכי הנתינה לחברה ולולת. רואה כאילו בחלוף השנים בני-התלער לקחים על עצמם בתור שאת ובעוצמה רבה יותר משה של חובות והשגים שחשובים בעיניהם. כיוון שמרבית הערכים, כאמור, עלו בחשיבותם אתהיים להנדלים בין נקודות הזמן לבני אותם ערכים שעלו הרבה יותר בין סקר 1988 לסקר 1994 (מעל 10%). ערכים אלו היום: "הקמת משפחה" - 14%, "לקבל יחסית בין סקר 1988 לסקר 1994 (מעל 10%). ערכים אלו היום: "הקמת משפחה" - 14%, "לקבל משהו קבועה" - 19%, "להצליח עם בני המין השני" - 11%, "להתקדם מבחינה כלכלית" - 12%, "לרכוש מעמד חברתי מוכר" - 11%, ו- "להרוויח הרבה כסף" - 12%. ממשכת שינויים אלו בולטת עלייה בחשיבות הנושא החומרי, נושא הסטטוס החברתי, אך גם עלייה בשמירתו החברתית. שני נושאים עולים בחשיבותם בהתמדה במעבר בין שלוש נקודות הזמן: חשיבות ההצלחה עם בני המין השני וחשיבות הכסף. בשני נושאים אלה יש שינוי של מעל 20% בטווח של עשרים שנה.

לטיכום, והממצאים המתוארים במאמר זה מעידים על חשיבות עריכת סקרים מקיפים וכולליים, שרק הם יכולים לתת תמונה מהימנה ותקפה על טאקטינו העורכים של הנוער.

ביבליוגרפיה

אורחן, ג', גל, ר. (1995). תפיסות עולם ועמדות של תלמידים בכתיב-ספר תיכוניים בלפי נשוא חברתי, ביטחון ושלוש - ד"ח מחקר. זכרון עקוב: מכון כרמל למחקרים חברתיים.
 לוי, ש. וגוטמן, א. ל. (1975). עמדות וערכים של הנוער הלומד בישראל - ד"ח מחקר. ירושלים: המכון למחקר חברתי שיטתי.
 מייזלס, ע. (1995). לקראת גיט. בתוך: ח. פלוס (עורך). מתנגדים - היבטים אישיים, משפחתיים ומבית-הספר של מתנגדים. בתוך: ח. פלוס (עורך). מתנגדים - היבטים אישיים, משפחתיים ומבית-הספר של מתנגדים. בתוך: ח. פלוס (עורך). הוצאת רכס.
 מייזלס, ע., גל, ר. ופישור, א. (1989). תפיסות עולם ועמדות של תלמידים בכתיב-ספר תיכוניים בנשוא צבא וביטחון - ד"ח מחקר. זכרון עקוב: המכון הישראלי למחקרים צבאיים (מכון כרמל למחקרים חברתיים).
 סגור, ר. (1995). אוריאטיביות עמיד של מתנגדים. בתוך: ח. פלוס (עורך). מתנגדים - היבטים אישיים, משפחתיים ומבית-הספר של מתנגדים. בתוך: ח. פלוס (עורך). הוצאת רכס.
 פלוס, ח. (1995). התפתחות קריירה ותגובות בתוך ח. פלוס (עורך). מתנגדים - היבטים אישיים, משפחתיים ומבית-הספר של מתנגדים. בתוך: ח. פלוס (עורך). הוצאת רכס.
 פוסק, י. ורבי, ר. (1991). המשפחה בישראל. שינוי המשפחות. בתוך: ל. שמגר-הנדלמן, ר. בר-יוסף ועורכות). משפחות בישראל (עמ' 32-1). ירושלים: אקדמון.
 רמפורט, ת. לומסקי-פדר, ע., רש, ג. דר, ג. ואדלר, ח. (1995). נוער ועורכים במסדה הישראלית. בתוך: ח. פלוס (עורך). מתנגדים - היבטים אישיים, משפחתיים ומבית-הספר של מתנגדים. בתוך: ח. פלוס (עורך). הוצאת רכס.
 שולמן, ש. (1995). יחסים חברתיים ותשומות התפתחותיות בגיל ההתבגרות. בתוך: ח. פלוס (עורך). מתנגדים - היבטים אישיים, משפחתיים ומבית-הספר של מתנגדים. בתוך: ח. פלוס (עורך). הוצאת רכס.
 חוצאת רכס.
 חוצאת רכס.
 חוצאת רכס.

Elos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 22, 162-186.
 Burke, R.J. (1994). Generation X: Measures, sex and age differences. *Psychological Reports*, 74, 555-562.
 Gallatin, J.E. (1975). *Adolescence and individuality: A conceptual approach to adolescent psychology*. New York: Harper & Row.

לכני הדור של היום. גם התרומה לכלל, הם שהיא נמוכה יחסית בחשיבותה, מדווחות בדרגת חשיבות בינונית בעצמתה שלא השתנתה עם השנים. לאור הכוללות התקשורת הרבה של בני הנוער ברדפוי כסף, חשוב לחזור ולציין, שאחוז דומה של בני-נוער (40%) ציינו את "יעשיות הכסף" ואת "יעשיות לוחצת" כעוד חשוב ביותר להם. לא מדובר, אפוא, בנער מדור ה - X הרדוף הישנו האמינים. כאמור, הצלחה בשירות בצה"ל, וכן סיעת לוחם מילידה בדרו הקוראים ובערכיו חיפוש עצמי, חיפוש גידויים והדגשת הנאות החיים מאפיינים פחות נוער זה. גם ערכים אוניברסליים יותר (המאפיינים לעיתים את גיל העוררים) הכוללים חזון, הוראות והצבת ערכים מעבר ליום-יום מאפיינים פחות את בני-הנוער. כך, למשל, תרומה למדינה או לקהילת חשבון בני-הנוער מבחינת המומים את הערכים של חברת המבוגרים, במידה מסוימת על חשבון מרדית, חיפוש זהות משל עצמם והצבת חזון משלהם. הפנמה זו, יש לציין, אף עולה עם השנים (ניתן לשים לב למשל, לאחוז הגבוה - 65% של בני-נוער בגיל העשרה המשתקקים "למשרח קבוצת").

לאור זאת, מענין לבחון את תפיסתם את הקשר שלהם לארץ. מדובר בקשר חזק יחסית לארץ ולמדינתה, אך בה במידה החיים בארץ נחווים על ידיהם ככוללים בשיתון אישי כיווני או אף נמדדו לנדי. למעשה, מרבית הצעירים הללו סוברים שבמקופה בה ישותו בצה"ל בשירות החובה או במילואים הם "לחמו במלחמה עם מדינת ערב. כלומר, במקביל להפנמה די מוקדמת של ערכי חברת המבוגרים סוברים בני-נוער אלה שהחיים המסומנים להם נאצים אונים קלים.

תמונת המצב המתקבלת היא של נוער קונפורמי ועמון, הקשור למשפחתו, לחדת המבוגרים ולמדינתו, נוער לוחץ שדורש הרבה מעצמו ובתקופה מוקדמת יחסית של חייו. נוער בעל חזון מועט, שמתייחס אל החיים בארץ באופן די מפתח תמות מצב זו שונה משמעותית מהאופן בו מצויז כדרך כלל הנוער היהודי בישראל, כרוף כסף ומתגנים יקרים. תמונה זו אף שונה משמעותית מהאופן בו מתואר גיל העוררים בספרות של הפסיכולוגיה ההתפתחותית, בגיל שכולל חיפוש עצמי, תחויות על חברת המבוגרים וערכיה וחיפוש אחר ריגושם.

ממספרם כוח של בני - הנוער משתמעות התערבותיות חינוכיות ייחודיות. כך, למשל, לאור חשיבותם הרבה של מספר כה רב של ערכים ותחומים, בהם הצעירים רוצים להצליח, יש לשקול התערבותיות חינוכיות שמטרתן הורחת לחץ דורשיות. כמו-כן לאור סגורם המקומות יחסית של תלמידי היפוש הורחת בקרב בני-הנוער יש לשקול התערבותיות חינוכיות שסטרות פתוחה, גיוון ונמישות מחשבותי בשלב מוקדם יחסית, למשל, בגיל חניכה הביניים או בתחילת הלימודים בחטיבה הצעירה.